

Ag

Kungsängen 2:1 och Spetalen 1:2

RAÄ-nr Drothem 100:2
Kungsängen 2:1 och Spetalen 1:2
Drothem socken
Söderköpings kommun
Östergötland
Annica Ramström

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Radiatorvägen 11 702 27 Örebro
Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se
arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

*Översiktskarta över Östergötlands län med platsen
för utredningen markerat i rött.*

© 2019 Arkeologgruppen AB

Arkeologgruppen rapport 2019:10

Författare Annica Ramström

Grafisk form Nina Balknäs@Högtorps Diverse

Omslagsfoto Förundersökningsområdet före schaktning. Foto från öster.

Foto Arkeologgruppen AB om inte annat anges i figurtexten.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Dnr R50223371_180001

ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2019:10

ARKEOLOGISK FÖRUNDERSTÖKNING

Kungsängen 2:1 och Spetalen 1:2

RAÄ-nr Drothem 100:2
Kungsängen 2:1 och Spetalen 1:2
Drothem socken
Söderköpings kommun
Östergötland
Annica Ramström
Lst dnr 431-8246-18

Tekniska och administrativa uppgifter

Län	Östergötland
Kommun	Söderköping
Landskap	Östergötland
Socken	Drothem
Fastigheter	Kungsängen 2:1 & Spetalen 1:2
Fornlämningsnummer	RAÄ-nr Drothem 100:2 (L2012:4409)
Lämningsstyp	Kloster
Datering	Medeltid

Typ av undersökning	Förundersökning
Länsstyrelsens beslutsdatum	2018-09-04
Länsstyrelsens diarienummer	431-8246-18
Arkeologgruppens projektnummer	Ag2018_63

Projektledare	Annica Ramström och Ebba Knabe
Fältpersonal	Annica Ramström, Ebba Knabe och Tomas Ekman

Undersökningstid	2018-10-15 till 2018-10-19
Exploateringsyta	3 400 m ²
Inmätningsteknik	RTK-GPS
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Höjdsystem	RH 2000

Arkiv

Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Digitalt arkiv

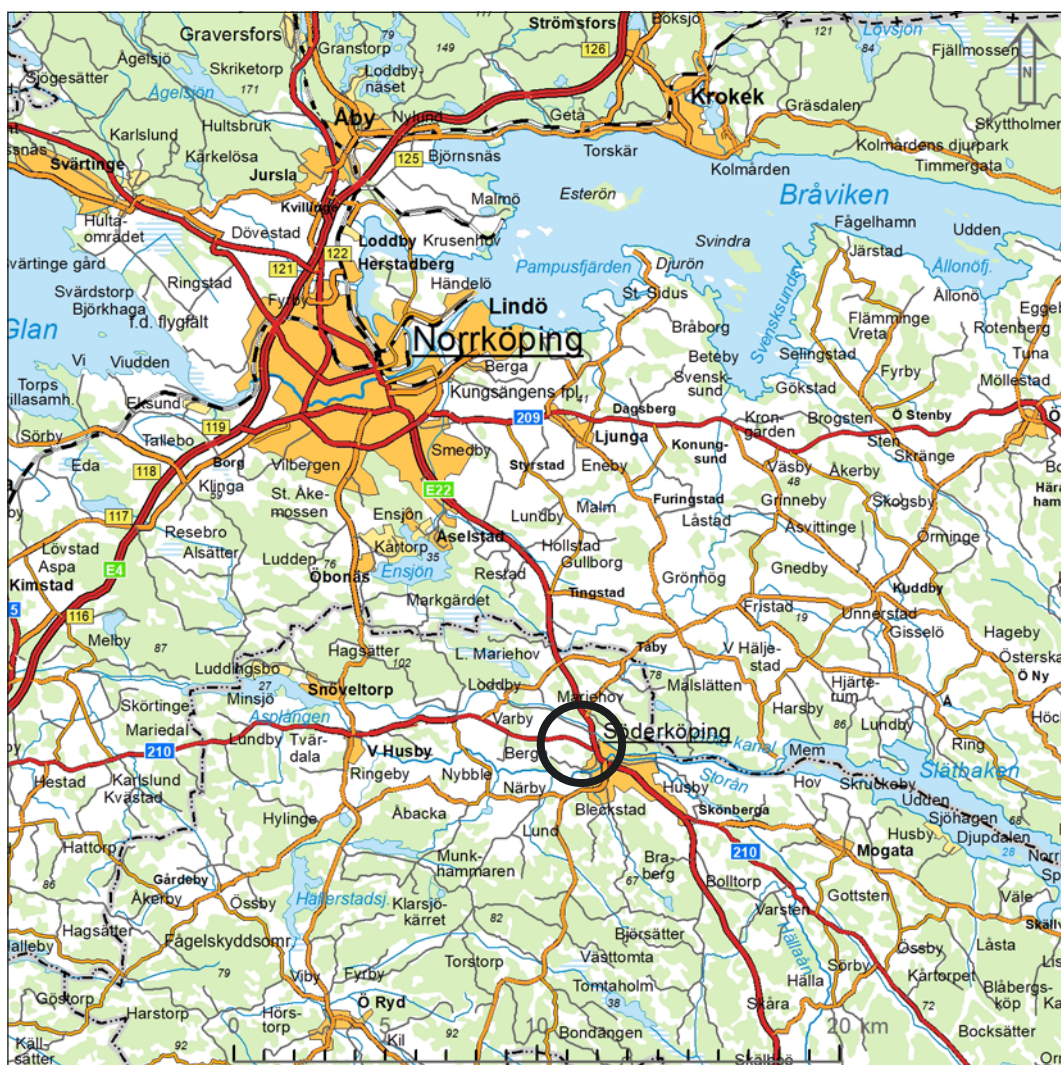
Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd

Inga fynd för fyndfördelning, kasserades.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Inledning och förutsättningar	5
Bakgrund och kulturmiljö	6
Syfte och frågeställningar	8
Metod	9
Resultat och tolkning	10
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen	12
Förslag till fortsatta åtgärder	12
Referenser	13
Bilagor	14
<i>Bilaga 1. Schakttabell</i>	14

Figur 1. Karta över förundersökningsområdet i förhållande till staden. Platsen markerad med en svart ring. Söderköping 1:100 000.

Sammanfattning

Under hösten 2018 genomförde Arkeologgruppen AB en arkeologisk förundersökning av del av fornlämningen RAÄ-nr Drothem 100:2 (L2012:4409) kloster och medeltida hospital, beläget inom fastigheterna Kungsängen 2:1 och Spetalen 1:2 i Drothems socken, Söderköpings kommun, Östergötland. Förundersökningen genomfördes inför en planerad breddning av väg 210 samt anläggandet av gång- och cykelväg invid vägen. Ytan, som var belägen i igenlagd åkermark till gården Närlunda, uppgick till cirka 3 400 kvadratmeter.

Fornlämningen RAÄ-nr Drothem 100:2 (L2012:4409) består av bebyggelselämningar från det medeltida Sankt Görans hospital. Det rör sig om ett tiotal husgrunder som är synliga som syllstensgrunder och syllstensrader samt två dammar söder om bebyggelselämningarna. Norr om vägen och inom förundersökningsområdet finns ett utkastlager från kloster-/hospitalstiden i en före detta sumpmark. Lagret uppmärksammades vid en arkeologisk utredning år 1989 vilket resulterade i att utbredningen av fornlämningen RAÄ Drothem 100:2 (L2102:4409) utvidgades mot norr för att inkludera utkastlagret.

Inom undersökningsytan drogs 24 stycken schakt som var 4–10 meter långa. Hela ytan uppvisade en likartad stratigrafi, under ett ploglager av lera vidtog en undergrund av lera. Förundersökning avbröts i förtid då inga kulturlager kunde konstateras i schakten.

Inledning och förutsättningar

Under hösten 2018 genomförde Arkeologgruppen AB en arkeologisk förundersökning av del av fornlämningen RAÄ-nr Drothem 100:2 (L2012:4409) kloster och medeltida hospital, beläget inom fastigheterna Kungsängen 2:1 och Spetalen 1:2 i Drothems socken, Söderköpings kommun, Östergötland. Förundersökningen genomfördes inför en planerad breddning av väg 210 samt anläggandet av gång- och cykelväg invid vägen. Uppdragsgivare var Länsstyrelsen i Östergötlands län och kostnadsansvaret bars av Trafikverket.

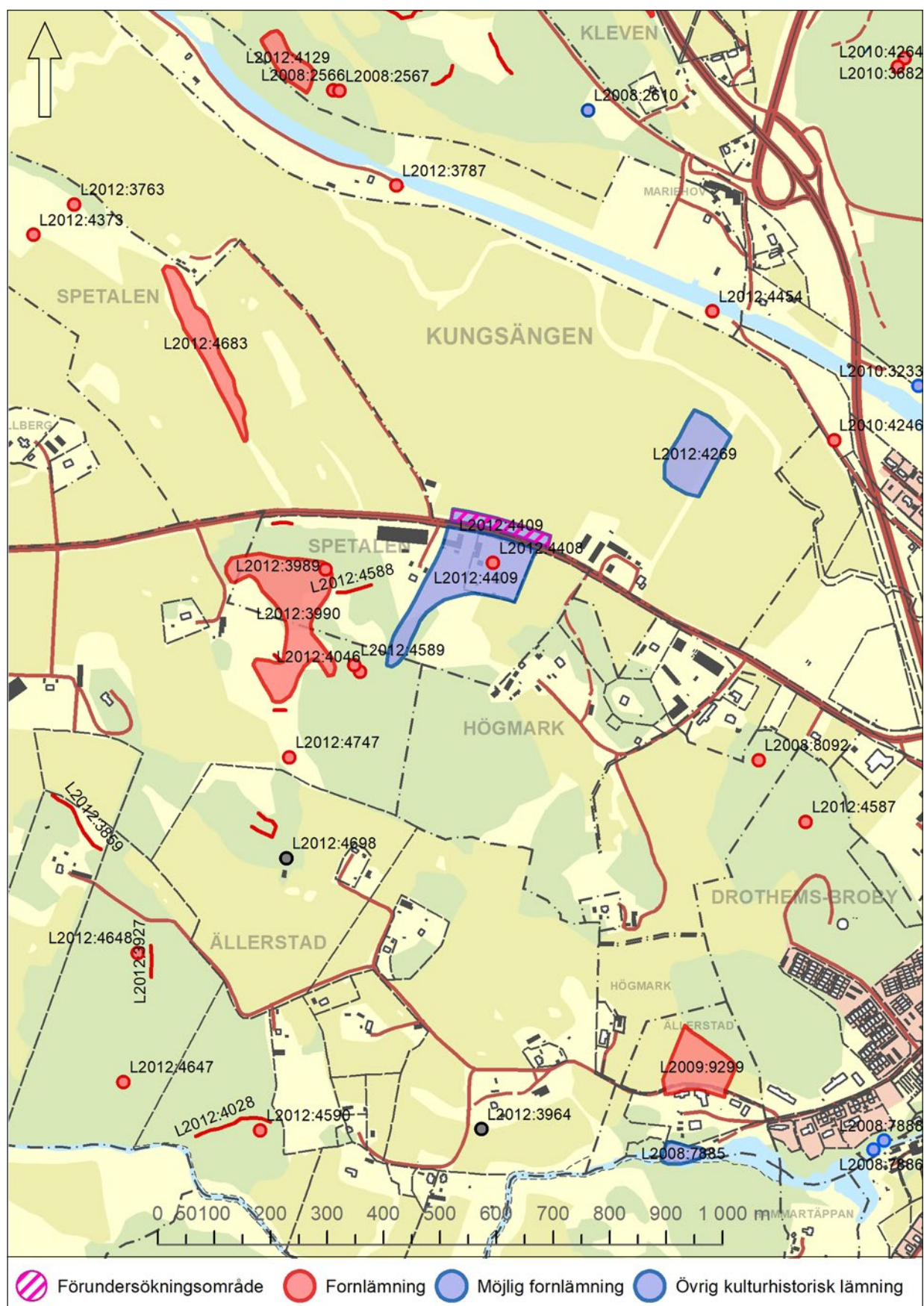
Den aktuella förundersökningsytan var belägen cirka 1 kilometer nordväst om Drothems kyrka i Söderköping och direkt norr om väg 210 samt Drothems gamla prästgård. Ytan, som var belägen i igenlagd åkermark till gården Närlunda, uppgick till cirka 3 400 kvadratmeter. Gården Närlunda ligger öster om och i direkt anslutning till förundersökningsytan. Längs med väg 210 och inom förundersökningsytan, i öst-västlig riktning, löpte en starkströmskabel med en säkerhetszon om 3 meter på var sida om kabeln, vilket gjorde att inga schakt eller ytor kunde tas inom undersökningsområdets södra del. Detta fick till följd att ytan mellan väg 210 och starkströmskabeln kom att utgöra säkerhetszon.

Bakgrund och kulturmiljö

Fornlämningen RAÄ-nr Drothem 100:2 (L2012:4409) består av bebyggelse-lämningar från det medeltida Sankt Görans hospital. Det rör sig om ett tiotal husgrunder som är synliga som syllstensgrunder och syllstensrader samt två dammar söder om bebyggelse-lämningarna. En huslämning är så välbevarad att den fått ett eget fornlämningsnummer, RAÄ-nr Drothem 99:1 (L2012:4408). Det är en 10×8 meter stor byggnad med väggar av tegel som bär upp ett tunn-valv som bildar ett tak (Ramström 2017:11). Samtliga husgrunder och den stå-ende byggnaden är belägna inom gårdstomten för Drothems prästgård, på den södra sidan om väg 210.

Norr om vägen och inom förundersökningsområdet finns ett utkastlager från kloster-/hospitalstiden i en före detta sumpmark. Lagret uppmärksam-mades vid en arkeologisk utredning år 1989 vilket resulterade i att utbred-ningen av fornlämningen RAÄ Drothem 100:2 (L2012:4409) utvidgades mot norr för att inkludera utkastlagret. Rapporten från de arkeologiska utred-ningen år 1989 har inte kunnat återfinnas.

Stadens hospital är omnämnt i skrift år 1277 och grundades säkerligen långt dessförinnan eftersom dokumentet innehåller en bekräftelse av en redan gjord donation till förmån för institutionen. Eftersom den ursprung-liga donationen skall ha gjorts på biskop Lars tid måste hospitalet senast ha inrättats mellan åren 1237 och 1258. I ett senare skede, senast i början av 1400-talet tycks hospitalet ha uppkallats efter Sankt Göran. Enligt ett av de fragment som bevarats av Söderköpingsrätten skall hospitalet ha två förmän; en tysk och en östgöte. Tack vare ett donationsbrev från den 12 mars 1523 vet vi en del om vilken sorts människor som bereddes plats i Söderköpings hos-pital. Här fanns "fattiga, sjuka, halta och blindas, spetälska och lemlästade". Situationen var alltså ordinär, sedd till svenska medeltidsförhållanden, med en blandning av grupper av människor i en och samma institution" (Harri-son 2012:123ff). "År 1531 beslutar kung Gustav Vasa att hospitalet och Helge-andshuset i Söderköping ska slås samman och 1534 flyttades hospitalet till Helgeandshuset inne i Söderköping" (Kennebjörk 2017:9).

Figur 2. Karta över förundersökningsområdet i förhållande till fornlämningen RAÄ-nr Drothem 100:2 (L2012:4409), kloster/hospital. Skala 1:10 000.

Syfte och frågeställningar

Uppdraget innebar att utföra en arkeologisk förundersökning av den del av fornlämning RAÄ-nr Drothem 100:2 (L2012:4409) som skulle komma att beröras av den planerade ombyggnaden av väg 210. Det allmänna syftet med den arkeologiska förundersökningen var att fastställa och beskriva fornlämningens:

- *karaktär*
- *datering*
- *utbredning*
- *omfattning*
- *sammansättning*

Den specifika frågeställningen till platsen rörde huruvida det är möjligt att i en utdikad sumpmark som använts för sophantering i äldre tid utröna eventuell stratigrafi. Vad gällde fynd frågades vilken typ av föremål som går att urskilja från hospitalstiden, är det bruksföremål eller rivningsmaterial?

Utöver ovanstående frågeställningar skulle det också efter utförd förundersökning framgå om och i så fall varför en arkeologisk undersökning av platsen skall göras och ges konkreta förslag på undersökningsmetoder samt slutundersökningsytornas storlek och innehåll samt eventuella prioriteringar inom ytan. Motiveringen skulle även innefatta lämningens vetenskapliga potential med en tydlig koppling till det aktuella kunskaps- och forskningsläget.

Metod

Den arkeologiska förundersökningen inleddes med sökschaktsgrävning i syfte att lokalisera det utkastlager som uppmärksammats vid den arkeologiska utredningen år 1989. Avbaningen skedde skiktvis ner till steril marknivå i samtliga schakt. Samtliga schakt banades av skiktvis i cirka 0,1–0,2 meter tjocka skikt. Leran var på vissa ställen av sådan kvalitet att vissa skikt blev något tjockare då den skivade sig, på andra ställen blev skikten tunnare då maskinen hade svårt att bryta igenom leran där den var hård. Mellan varje schaktning avsöktes ytorna med metalldetektor och massorna hackades igenom med gotlandshacka.

Tanken var att inom utvalda schakt gräva meterrutor för hand för att få en uppfattning om eventuell stratigrafi samt lager- och fyndinnehåll. Genom att gräva 8–10 meterrutor i utvalda schakt, där översta torvlagret tagits bort, skulle en uppfattning om stratigrafi, lagrens innehåll samt fyndens fragmenteringsgrad bildas. Skulle anläggningar dyka upp var avsikten att ta upp ytor för att söka ytterligare anläggningar eller konstruktioner. Utredningsschaktet S472 från den arkeologiska utredningen etapp 2 tömdes igen för att undersöka stensamlingen A403 (Ramström 2017). Syftet med att undersöka A403 var att utröna om det rörde sig om en konstruerad anläggning eller en naturformation. För samtlig schaktning användes en bandburen maskin på 8 ton. Alla schakt lades igen vid undersökningstillfället.

Matjordslagret i samtliga schakt metalldetekterades. Den metod som användes gick ut på att detektera schaktet inför varje skoptag för att sedan gräva ett skikt på 5–10 centimeter och detektera den uppgrävda jorden. Vid tillfället användes en Minelab, E-track metalldetektor. Tanken med metodiken var att eventuella skillnader i lagertjocklek, stratigrafi, fyndinnehåll och bevarandeförhållande för fynd skulle kunna utrönas.

Samtliga schakt mättes in med GPS och beskrevs. Ett urval av schakten fotograferades. För datering av konstruktioner och anläggningar hade medel för tre ¹⁴C-analyser med vedartsanalys och två dendrodateringar avsatts i kostnadsberäkningen.

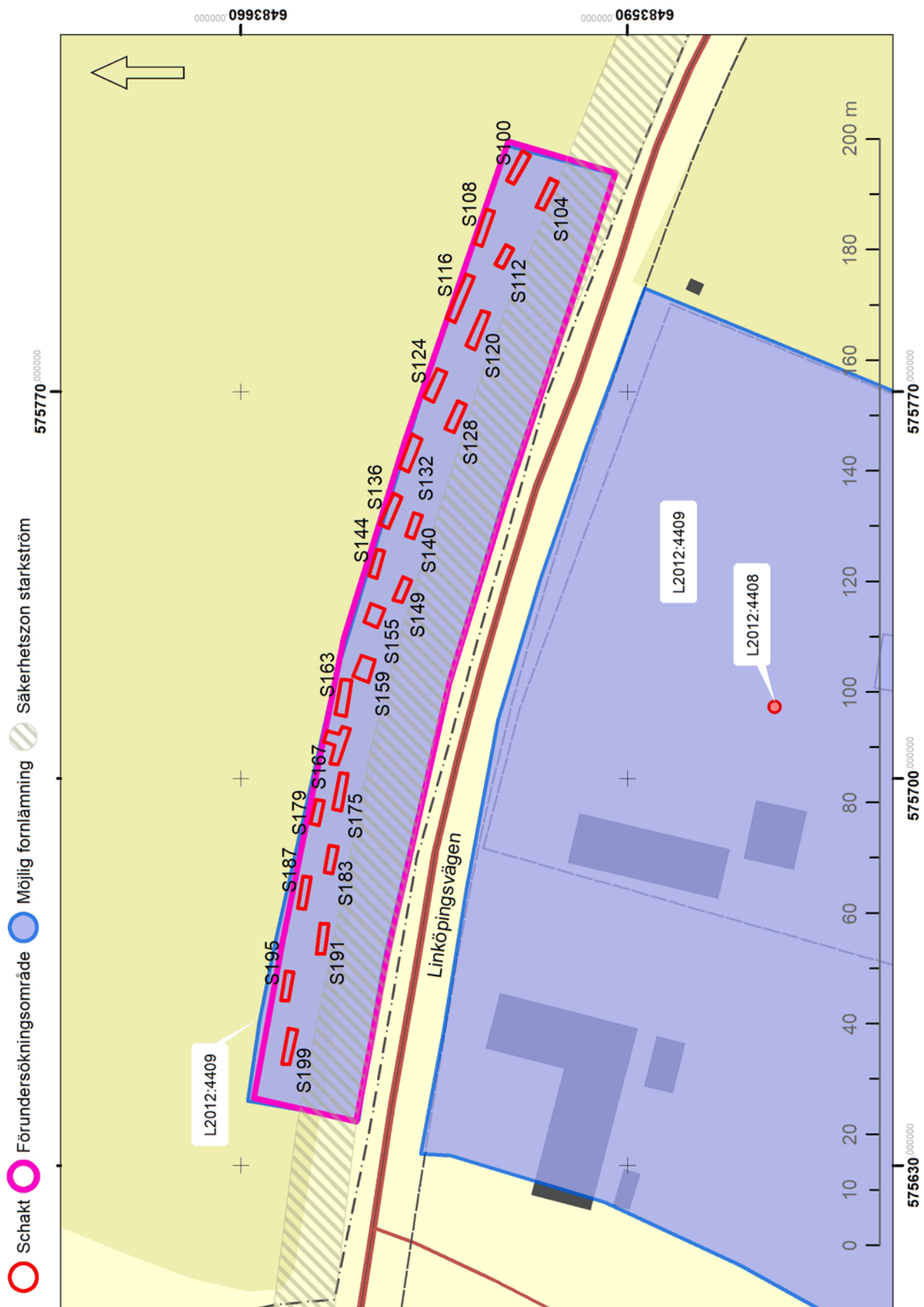
Resultat och tolkning

Inom undersökningsytan, norr om säkerhetszonen för starkströmskabeln, drogs 24 stycken schakt som var mellan 4–10 meter långa. Hela ytan uppvisade en likartad stratigrafi, under ett ploglager av lera vidtog en undergrund av lera (se bilaga 1). Övergången mellan ploglager och steril syntes som en svag skiktning där lera släppte mot underliggande mark. I ett par schakt fanns inslag av enstaka tegelbrockor, tegelfragment och enstaka kolfragment. De tegelbrockor som hittades föreföll inte vara maskinslagna utan härrörde från äldre tegelslagning. I schakt S100, beläget längst i öster hittades keramik som daterades till 1700-talets första hälft. I schakt S179 hittades vid metall-detektering ett mynt som grovt dateras till 1700-talet och förmodligen till Fredrik I:s regeringstid. Myntet var nednött vilket gjorde att inskriptionen var vag till oläslig, storlek men viss läsbarhet kopplar myntet till Fredrik I och hans regeringstid 1720–51. Den stensamling som hittades vid den arkeologiska utredningen etapp 2 visade sig inte utgöra någon arkeologisk lämning utan bedömdes vara naturlig.

Förundersökningen avbröts i förtid då inga kulturlager kunde konstateras i schakten, vilka till största delen bestod av ren lera. I de schakt där kol och tegel förekom var det i mycket liten mängd. Det tegel som hittades var inte formgjutet eller ornerat. Det rörde sig om ett äldre tegel, men det går inte att uttala sig om dess ålder, då det kan härröra från medeltid fram till dess att tegel börjar maskinslås. De fynd som hittades går i huvudsak att datera till 1700-talets första hälft eller senare och kan på grund av fyndomständigheterna kopplas till den gårdsenhet, Närlunda, som återfinns strax öster om förundersökningsområdet. Avsaknaden av kulturlager och fynd gör att förundersökningsområdet inte utgör fornlämning. Det 1700-talsmaterial som hittades är att se som sophantering.

Figur 4. Schakt 128. Ett exempel på hur schakten inom förundersökningsområdet såg ut. Samtliga schakt hade en likartad stratigrafi.

Referenser

Tryckta källor

Harrison, D. 2012. *En medeltida storstad. Historien om Söderköping*.

Kennebjörk, J. 2017. *Ombyggnad av länsväg 210 mellan Evertsholm och Söderköping*. Arkeologisk utredning etapp 1. Stiftelsen Kulturmiljövård rapport 2017:8.

Ramström, A. *Länsväg 201 mellan Evertsholm och Söderköping*. Arkeologisk utredning etapp 2. Arkeologgruppen AB rapport 2017:66.

Bilagor

Bilaga 1. Schakttabell

Samtliga schakt grävdes med en skopbredd om 1,4 meter om inget annat anges.

Schaktnr	Längd/m	Djup/m	Beskrivning	Fynd
100	4	0,35	Ploglager bestående av lera som övergår i undergrund av lera. Svagt skikt som släpper mellan ploglager och steril kan skönjas.	Blyplomb? Keramik Flinta
104	4	0,35	Ploglager bestående av lera som övergår i undergrund av lera. Svagt skikt som släpper mellan ploglager och steril kan skönjas.	
108	6	0,35	Ploglager bestående av lera med inslag av enstaka tegelfragment och kol, ploglagret övergår i en undergrund av lera. Svagt skikt som släpper mellan ploglager och steril kan skönjas	
112	4	0,35	Ploglager bestående av lera som övergår i undergrund av lera. Svagt skikt som släpper mellan ploglager och steril kan skönjas	
116	6	0,4	Ploglager bestående av lera som övergår i undergrund av lera. Svagt skikt som släpper mellan ploglager och steril kan skönjas	
120	4	0,35	Ploglager bestående av lera som övergår i undergrund av lera. Svagt skikt som släpper mellan ploglager och steril kan skönjas	
124	4	0,35	Ploglager bestående av lera som övergår i undergrund av lera. Svagt skikt som släpper mellan ploglager och steril kan skönjas	
128	5	0,4	Ploglager bestående av lera som övergår i undergrund av lera. Svagt skikt som släpper mellan ploglager och steril kan skönjas	
132	5	0,4	Ploglager bestående av lera med inslag av enstaka tegelfragment och kol, ploglagret övergår i en undergrund av lera. Svagt skikt som släpper mellan ploglager och steril kan skönjas	
136	4	0,35	Ploglager bestående av lera med inslag av enstaka tegelfragment, ploglagret övergår i en undergrund av lera. Svagt skikt som släpper mellan ploglager och steril kan skönjas	
140	5	0,45	Ploglager bestående av lera med inslag av enstaka tegelbrockor, ploglagret övergår i en undergrund av lera. Svagt skikt som släpper mellan ploglager och steril kan skönjas	
144	5	0,4	Ploglager bestående av lera med inslag av enstaka tegelbrockor, ploglagret övergår i en undergrund av lera. Svagt skikt som släpper mellan ploglager och steril kan skönjas	

Schaktnr	Längd/m	Djup/m	Beskrivning	Fynd
149	4,5	0,45-0,5	Ploglager bestående av lera med inslag av enstaka tegelfragment och tegelbrockor, ploglagret övergår i en undergrund av lera. Svagt skikt som släpper mellan ploglager och steril kan skönjas	
155	3x3	0,45	Ploglager bestående av lera med inslag av enstaka tegelfragment och tegelbrockor, ploglagret övergår i en undergrund av lera. Svagt skikt som släpper mellan ploglager och steril kan skönjas	Hästske
159	3x3	0,4	Ploglager bestående av lera som övergår i undergrund av lera. Svagt skikt som släpper mellan ploglager och steril kan skönjas.	
163	5	0,4	Ploglager bestående av lera som övergår i undergrund av lera. Svagt skikt som släpper mellan ploglager och steril kan skönjas.	
167	6x1,4 + 3x1,8	0,4-0,5	Ploglager bestående av lera med inslag av enstaka tegelfragment. I botten ett mörkt 0,03-0,04 mörkt lager som visade sig vara spåren efter en traktor som kört fast. Undergrund av lera.	
175	6	0,45	Ploglager bestående av lera med inslag av enstaka tegelbrockor, ploglagret övergår i en undergrund av lera. Svagt skikt som släpper mellan ploglager och steril kan skönjas	
179	4	0,55	Ploglager bestående av lera med inslag av enstaka tegelbrockor, ploglagret övergår i en undergrund av lera. Svagt skikt som släpper mellan ploglager och steril kan skönjas	Mynt 1700-tal. Förmodligen Fredrik I, mycket nött och slitet
183	6	0,4	Ploglager bestående av lera med inslag av enstaka tegelfragment, ploglagret övergår i en undergrund av lera. Svagt skikt som släpper mellan ploglager och steril kan skönjas.	
187	5	0,4	Ploglager bestående av lera med inslag av enstaka tegelfragment, ploglagret övergår i en undergrund av lera. Svagt skikt som släpper mellan ploglager och steril kan skönjas.	
191	4	0,4	Ploglager bestående av lera med inslag av enstaka tegelfragment, ploglagret övergår i en undergrund av lera. Svagt skikt som släpper mellan ploglager och steril kan skönjas.	
195	5	0,4	Ploglager bestående av lera med inslag av enstaka tegelfragment, ploglagret övergår i en undergrund av lera. Svagt skikt som släpper mellan ploglager och steril kan skönjas.	
199	10	0,4	Förundersökningens schakt S472. Tömdes på de igenlagda massorna. Den stensamling som fanns i schaktet bedömdes som naturlig.	

Arkeologgruppen AB

RAPPORT 2019:10

